

Bâki Ayhan T.'nin Hayat ve Hayal Müzesi Adlı Eserine Felsefi Bir Yaklaşım

A Philosophical Approach to Bâki Ayhan T.'s Work titled Museum of Life and Dream Museum

DİNÇER ÖZTÜRK

Iğdır University

Received: 16.11.2024 | Accepted: 29.12.2024

Abstract: In the new Turkish literature, philosophy often appears indirectly in literary works. From the beginning of the twentieth century, with the official proclamation of Tanzimat, the traces of philosophical thoughts in literary genres have become more obvious with the modernization and the increase of Western influence in Turkish literature. In the post-World War I period, acquaintance and interaction with Western philosophy increased in Turkish literature. Especially the writers of the Republican period frequently incorporated themes and concepts derived from Western philosophy into their literary works. Today, philosophical themes and ideas continue to be addressed in contemporary Turkish literature. This study aims to make a philosophical analysis of Bâki Ayhan T.'s Museum of Life and Imagination, one of the contemporary poets who utilize many disciplines from music to painting, sociology to psychology, history to literature and philosophy in his poems. Bâki Ayhan T.'s work, which includes existential inquiries of human beings, will be analyzed in terms of the themes of time and impermanence, melancholy and sadness, as well as images and metaphors. By analyzing these thematic elements, the study aims to reveal the philosophical foundations hidden in Bâki Ayhan T.'s poetic expressions and to shed light on the interaction between literature and philosophy in contemporary Turkish literary discourse.

Keywords: Bâki Ayhan T., philosophy, literature, existence, Museum of Life and Dream.

Giriş

Felsefe ve edebiyat, insan deneyimlerinin anlaşıldığı ve ifade edildiği farklı ancak birbirini tamamlayan yollardır. Mantık, analiz ve eleştirel düşünceye dayanmasıyla karakterize edilen felsefe, varoluşsal sorgulamaları ve hakikati araştırır. Altuner'e göre: "zihnin yönelimi sırasında oluşan şeyler kavramlardır" (Altuner, 2011, s. 101). Soyut kavramların ve argümanların sistematik olarak incelenmesi yoluyla felsefi metinler bireyleri derin bir tefekküre sevk eder ve böylece insan bilişinin sınırlarını genişletir. Buna karşılık edebiyat, insan deneyimlerini, duygularını ve ilişkilerini aktarmak için çeşitli edebî türler kullanır. Edebî metinler, karakterlerin yaşamlarının ayrıntılarına nüfuz ederek insan doğasının karmaşıklıklarına dair içgörüler sunar. Böylece edebiyat, okuyucunun karakterlerle empati kurmasını sağlayarak farklı bakış açılarını ve yaşamın çeşitliliğini anlamasına yardımcı olur.

Felsefe ve edebiyat arasındaki etkileşim, insanın ve dış dünyanın doğasında var olan karmaşıklıkların daha derin bir şekilde anlaşılmasını sağlayarak insan deneyimini zenginleştirir. Buna ek olarak, edebiyat ve felsefe bir araya geldiğinde, insan varoluşunun doğasını aydınlatmada disiplinler arası diyalogun önemini vurgulayan bütüncül bir insanlık durumu anlayışı ortaya çıkar. Farklı ancak birbiriyle bağlantılı yaklaşımları sayesinde felsefe ve edebiyat, insan deneyimine dair zenginleştirilmiş bir anlayışın geliştirilmesine katkıda bulunur.

Türk edebiyat geleneğinde şiir ve felsefe, köklü bir mirasa sahip önemli disiplinler olarak yer almaktadır. Bu iki alan, insanın düşünsel derinliğini ve duygusal boyutlarını ifade etmenin yanı sıra hakikatin özünü kavrama çabasının araçları olarak da hizmet eder. Türk edebiyatında şiir ve felsefe arasındaki etkileşim, her bir alanın diğerini beslediği ve etkilediği ortak bir ilişki olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda şiir ve felsefenin etkileşimi incelendiğinde, edebiyat ve felsefi sorgulamanın daha geniş kültürler ötesi yönlerini somutlaştırdıkları ortaya çıkar. Nitekim şiir, felsefi düşüncelerin ifade edilmesi ve derin düşüncelere ulaşma aracı olarak önemli bir rol oynar ve Türk edebiyatının zenginliğini ve çeşitliliğini artırır. Şiir, dilin duygusal ve estetik potansiyelini vurgulamakla birlikte derin anlamları ve duyguları kısa biçimlerde aktarır. Şiirin çağrıştırmacı gücü, okuyucuların insan duygularının ve deneyimlerinin en derin noktalarına inmesini sağlar ve dilsel sınırları aşarak derin duygusal tepkiler uyandırır. Nihayetinde, felsefe ve

edebiyat birleşmesiyle insanların iç ve dış dünyalarını anlamaları ve yorumlamaları açısından kapsamlı bir çerçeve oluşur. Şairlere felsefi düşüncelerin ifade edilmesine uygun bir zemin sağlar. Şairler; şiirlerinde, imgeler, metaforlar ve semboller aracılığıyla derin düşünceleri ve felsefi kavramları aktararak okuyucunun bu kavramları anlamasına yardımcı olur. Felsefi düşüncelerin ve kavramların şiirde ele alınması, okuyucunun düşünme sürecini etkiler ve onları engin fikirlerle yönlendirir. Şairler şiir türünü, insanın içsel dünyasına ulaşmak ve felsefi soruları ele almak için güçlü bir araç olarak kabul ederler.

Kaleme aldığı şiirlerinde Bâki Ayhan T'nin asıl adı Bâki Asiltürk'tür. Modern Türk şiiri üzerine "Soylu Yenilikçi Şiir" manifestosuyla ortaya attığı düşünceler ile Türk Şiirinde 1980 Kuşağı hakkındaki çalışmalarıyla edebî tartışmalara yol açan ve ekseriyetle tenkit yazılarıyla bilinen Bâki Ayhan'ın şiirlerine felsefi bir yaklaşım getirmek, onun eserlerinde işlenen temaları ve derinlikli düşünsel yapıyı anlamayı gerektirir. Bu da şiirini yönlendiren psikodinamikleri anlamada kolaylık sağlar. İmge şiirine yönelen Ayhan'ın şiirleri, genellikle insanın varoluşsal gerçekliği, yaşamın anlamı, zamanın geçiciliği, yalnızlık, melankoli, hüznün, sıkıntı, yabancılaşma, intihar, ölüm, çocukluk, sevgi, aşk, kadın, ayrılık, tarih gibi temaları işler (Bakır, 2022, s. 190). Bu yönüyle eserleri, yaşam, ölüm ve bireysel deneyimlerin karmaşıklığını araştıran derin bir düşünsel yapıyı yansıtır.

Günümüz edebiyatına dair ortaya koyduğu düşünceleriyle ve poetik söylemleriyle çokça konuşulan şair, farklı disiplinlerden istifade ederek özgün bir söylemle kalem aldığı şiirlerinde "*sinematografi, görsellik ve müziğe*" önemli ölçüde yer verir (Yetkin, 2013, s. 29). Dolayısıyla Bâki Ayhan T., felsefi düşünceleri şiirsel ifadeyle iç içe geçirerek, okurları insanlık durumunun karmaşıklığı ve varoluşsal sorgulamalarla karşı karşıya getirir.

Baki Asiltürk'ün Poetikasının Varoluşçuluk Felsefesiyle İlişkisi

Modern Türk edebiyatında kendine özgü bir şiir dili ve estetiğiyle tanınan Asiltürk'ün varoluşçuluk felsefesiyle birçok açıdan ilişkilendirilebilecek özellikler taşır. Şair şiirlerinde bireyin özgürlüğünü, sorumluluğunu, anlam arayışını, yabancılaşmayı ve varlık krizini vurgular. O, "Ölüm Yorumu", "Üzgün Hayat Kurgusu", "Korku Yalnızlığı", "Dehliz", "İntihar", "Haz ve Ses Irmağı" gibi şiirlerinde insanın varoluşunu, varoluş anlamını sorgulama ve yalnızlığını çabasına girerek bilhassa insanın yalnızlık, özgürlük, ölüm,

kaybolmuş anlamlar gibi temel varoluşsal meseleleri üzerinde yoğunlaşan bir anlatım dili kullanır. Asiltürk, bireyin içsel dünyasına ve insanın varoluşsal yalnızlığının ifadesine büyük önem verir. Bu yönüyle varoluşçuluğun temel kaygılarına benzer bir biçimde, insanın varlıkla ilişkisini ve bu ilişkinin sorgulamasını işler. Şair, yalnızlık teması üzerine kalem aldığı şiirlerinde varoluşçuluk felsefesinin temel özelliklerinden insanın yalnızlığını ve yabancılaşmasını vurgular. Bu bağlamdaki şiirlere baktığımızda bireyin yalnızlığı, içsel boşluk ve varoluşsal anlam arayışları sıkça yer alır. Böylece şair, bireyin kendi kimliğini, anlamını ve yerini evrende sorgularken bu yalnızlık hissini derinleştirir. Bu da varoluşçuluğun “insan kendi başına, yalnız başına var olur” (Hegel, 2004) şeklindeki görüşüne paralel bir durumdur. Bunun yanı sıra varoluşçuluk, insanın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün getirdiği sorumluluğu vurgular. Asiltürk de, şiirlerinde insanın kendi varlığını ve bu varlığın sorumluluklarını sorgular. Şair, bireyin dış dünyadan bağımsız, ancak kendi içindeki özgürlüğü keşfetme sürecine dair yoğun bir sorgulama sunar. Bu bağlamda, insanın özgürlüğü, onun eylemleriyle ortaya çıkar ve aynı zamanda bu özgürlüğün getirdiği korku ve belirsizlikle yüzleşir.

Varoluşçuluk felsefesinde anlamın kaybolmuşluğu veya evrensel bir anlamın bulunmaması sıkça dile getirilir “Duvardaki gölge/ Perdedeki kıvrımın üzgünlüğü/Gerçeği seslenir/Görünmeyen/Hiç”. (T., 2022, s. 255). Asiltürk’ün şiirlerinde de benzer bir tema yer alır; insan, varlık içinde anlam arayışını sürdürürken bazen bu anlamın yokluğu ile karşılaşır. Şairin dilindeki absürdite, varoluşçuluğun insanın evrende bir anlam bulma çabası ile evrensel boşluk arasındaki çatışmasını yansıtır. Ayrıca onun şiirlerinde ölüm teması, varoluşsal bir kriz noktası olarak yer alır. Varoluşçulukta ölüm, insanın özgürlüğünü, geçici olduğunu ve yaşamın anlamını sorgulayan bir araç olarak karşımıza çıkar “Üç isim yaz desem karanlığıma / Önce Freud, kolay hatırlanır nasılsa / Sonra Zweig, ardından Jozsef / Üçü de rozsiz ve madalyasız” (T., 2022, s. 17). Baki Asiltürk’ün şiirlerinde ölüm, çoğunlukla bireyin kendi varlığını ve yaşamını sorgulayan bir eleştiri olarak işlenir. Varoluşçuluğun bir diğer önemli özelliği, dilin ve mantığın sınırlı oluşu ve insanın ifade edilemeyen duygularını veya düşüncelerini dile getirmekteki zorluklardır “Sözlerimiz sessizliklerimiz/ Anlatılamayan yasak anılar” (T., 2022, s. 27). Asiltürk’ün şiirlerinde dilin bazen kesik kesik ve dağınık bir şekilde kullanılması, varoluşçuluğun bu dilsel ve anlamsal

belirsizliğine karşılık gelir. Şair, şiir aracılığıyla insanın duygusal ve varoluşsal boşluğunu ifade etmek için bazen anlamdan çok, ses ve imgelerle yeni bir dil kurar.

Varoluş ve Anlam

İnsanın varoluşu ve anlamı, düşünce tarihinde olduğu gibi gündelik yaşamda da zihinleri meşgul eden önemli bir konudur. Felsefe tarihinde varoluş üzerine sorgulamalarda yahut varoluşçuluğun ne olduğu konusunda uzlaşa söz konusu değildir. Şimdiye kadar “varoluşçuluk nedir?” sorusuna farklı yanıtlar verilmiştir: “*Sözgelisi, Weil’e göre varoluşçuluk bir bunalım, Mounier’ye göre umutsuzluk, Hamelin’e göre bunalım, Banfi’ye göre kötümserlik, Wahl’a göre başkaldırı, Marcel’e göre özgürlük, Lukacs’a göre idealizm (düşüncülük), Benda’ya göre usdışıcılık (irrationalisme), Foulquie’ye göre saçmalık felsefesidir*” (Sartre, 1985, s. 7). Görüldüğü gibi çeşitli düşünürler varoluşçuluğun doğası hakkında depresyon, umutsuzluk ve karamsarlık kavramlarından isyan, özgürlük ve irrasyonalizme kadar uzanan farklı perspektifler ortaya koymuşlardır.

İnsanın özgürlüğü, sorumluluğu, anlam arayışı ve varoluşsal çatışmaları üzerine derin düşünceler ortaya koyan Friedrich Nietzsche, Jean-Paul Sartre, Martin Heidegger ve Albert Camus gibi düşünürler varoluş felsefesi alanında önemli katkılar yaparak, insanın varoluşsal deneyimini anlamaya çabası içerisinde olmuşlardır. Varoluş terimini modern anlamda kullanan ilk filozof Danimarkalı filozof Soren Kierkegaard’dır (Sarioğlu, 2008, s. 246). Bazen maddesel olmayan varlığın bilimi metafizik (Polat, 2018: 299) ile insan varoluşunun ve onun içsel anlamının araştırılması, felsefi söylemin sınırlarını aşarak edebiyatta da yer edinmiştir.

Türk edebiyatında birçok şair, edebi eserlerinde felsefi temalara yer vererek insanlığın varoluşsal gerçekliğini, yaşamın amacını ve evrensel sorunları irdeler. Felsefi düşünce ve ilkelerin şiire dahil edilmesi, okuyucuları derinlemesine düşünmeye ve yerleşik inançları sorgulamaya sevk eder. Ontolojinin odak noktalarından biri olan varlık kavramı, “*yokluğa karşıt olarak, var olan şey; boşluğa karşıt bir şey olarak, mekânda bir yer işgal eden kalıcı gerçeklik*” olarak tanımlanır (Cevizci, 2005, s. 1688). Ayhan’ın şiirlerinde varoluşsal gerçeklik ve yaşamın anlamı başat temalardandır. “*Bâki Ayhan T., daha küçük yaşlardan itibaren kendi varoluş serüvenini oluşturma çabası içine girer. Ona göre insan, dünyaya kendi varoluşunu*

gerçekleştirmek amacıyla gönderilmiştir” (Bakır, 2016, s. 37). Şair, insanın varoluşunu, varlık nedenini ve yaşamın anlamını kaleme aldığı şiirleri vasıtasıyla sorgular. Felsefi zaviyeden baktığımızda Ayhan, insanın varoluşsal deneyimini ve yaşamın anlamını dizeleri aracılığıyla açığa çıkarmaya çalışır. Bu bağlamda “Sevgilim, Çocukluğum”, “Eski Model Mikrofondan Çocukluk Anısı”, “Kırmızı Saçlı Çocuk”, “Kuşların Çizdiği Sınır”, “Ne İçin gelmişim”, “Hiçliğin Derin Uykusu” ve “Hiç Çiçeklerinin Açtığı yer” gibi şiirlerinde insan eylemliliğinin özgürlüğüne ve sorumluluğuna vurgu yapan şair, okurlar arasında bireyin kendi varoluşunu şekillendirme kapasitesi üzerine bir söylem geliştirmektedir. Ayhan’ın “Insomnia” adlı şiirde dile getirdiği gibi;

dünyayı yanlış anladım: dünya beni
yükselerek kaydı kör yıldızlar bile
duymadım gecenin uykusuz sesini
düşle gerçek, sonsuz matrisle uyku
birbirini kandırdı karanlık saatlerde
soluk soluğa kaldım: gece yorgunu (T., 2022, s. 82).

Bu dizeler, şairin varoluş sorunsalını dert edindiğini ve benlik arayışı içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki şair bu kaygılar nedeniyle uykusuz ve huzursuz geceler geçirmektedir. Dünyayı kavrama çabalarına rağmen, mevcut ikilemlerin çözümünü engelleyen kalıcı sorunlar devam eder. Ayhan, kendini dünyayla anlaşmazlık içinde bulur ve sıkıntı yaratan karşılıklı bir yanlış anlamayla boğuşur. Onun huzursuzluğunun ana nedeni varoluşun karmaşıklıklardan kaynaklanır. Varoluş üzerine durmaksızın düşünmek onu bitkin ve huzursuz bırakmıştır.

Bâki Ayhan T.’nin kendi varoluşunu gerçekleştirme çabası, şiirlerine güçlü bir benlik arayışı olarak yansır. Kendi benliğinin farkında olan şair, bu benliğin parçalanmış yapılarını birleştirir. Diğer bir ifadeyle Ayhan, benliğin çeşitli yönlerini bütünleştirerek, iç dünyasından, ruhundan, bilinçaltından ve yaşam deneyimlerinden yararlanarak birleşik bir bütün oluşturmak için kimliğine dair derin bir anlayış sergiler. O, bu yapıyı anlamlı bir bütün hâline getirirken iç dünyasından, ruhundan, bilinçaltından ve yaşantılarından ziyadesiyle faydalanır. Bu minvalde şairin bir liman olarak telakki ettiği çocukluğuna sığındığı görülür. Çünkü onun kişiliğinin vücut bulmasında etkili olan temel unsur çocukluktur (Bakır, 2016, s. 38). Bu bakış açısı, Freud’un *Narsizim Üzerine ve Schreber Vakası* adlı eserinde, sonradan

oluşmaya başlayan benlik algısı ile çocukluk dönemindeki benlik algısı arasında bağlantı olduğu gözlemleriyle örtüşmektedir (Freud, 2010, ss. 39-40).

Hayat ve Hayal Müzesi kitabına baktığımızda içerisinde çocukluk temasını ele alan pek çok şiirleri vardır. Bu bağlamda Bâki Ayhan T.'nin şiirindeki iç gözlemsel yolculuğu, çocukluk deneyimleri ile yetişkin benlik algısı arasındaki ilişkiyi yansıtmakta ve yaşamın erken dönemlerinin kimlik oluşumu ve duygusal esenlik üzerindeki derin etkisini yansıtır. Kişisel yansıma ve psikolojik içgörülerin bu birleşimi, bireysel anlatıları ve kendini gerçekleştirme süreçlerini şekillendirmede çocukluğun kalıcı öneminin altını çizer.

Zaman ve Geçicilik

Zaman ve geçicilik, varoluşla ilgili temel unsurlar olduklarından, Antikçağdan günümüze kadar pek çok filozof tarafından incelenmiştir. Dolayısıyla bu iki kavram üzerinde çokça düşünülen, konuşulan, yazılar kaleme alınan bir tema olmuştur. Zaman kavramı, tarih boyunca felsefe ve edebiyat disiplinlerinin ilgi alanlarından biri olmuştur. Felsefe, edebiyat ve bilim kapsamında zaman kavramı ile ilgili ortaya konulan fikirlerin, tartışmaların ortak paydası belirsizliktir. Tarih boyunca zaman ve geçicilik üzerine düşünceler ortaya koyan Aristoteles, Augustinus, John Locke gibi felsefeciler zamanın önemine dair ortak bir düşünce ortaya koyamamışlardır. Zaman ve geçicilik kavramları, tefekkür, söylem ve edebî eserleri teşvik etmiştir. Felsefe ve edebiyatın daimi odağı olan zaman, belirsizlik temasının hâkim olduğu bir fikir dokusu yaratmıştır. Zaman üzerine söylem, felsefe ve edebiyatın ötesine geçerek bilimsel alanları da kapsar. Zamanın çok yönlü doğası, insan düşüncesi ve bilimsel araştırma üzerindeki yaygın etkisinin altını çizmekte ve çeşitli entelektüel alanlarda sürekli tefekkür ve yorumlamayı sağlar.

Zaman temi, Türk şiirinde Tanzimat Dönemi edebiyatının edebî olarak başladığı 1860'lı yıllardan İkinci Yeni akımının doğup geliştiği 1950'li yıllara kadar büyük bir değişim ve dönüşümün içeriğine girmiştir. Zira yaşanan değişim, şiirin bütünündeki değişimden bağımsız değildir. Türk şiirinde zaman ve geçiciliğin tematik olarak araştırılması, edebî eserlerdeki zamansal kavramların daha geniş bir şekilde düşünülmesini yansıtır. Bu tematik dönüşüm, sanatsal ifadelerde zamansal motiflerin kalıcı öneminin ve zamanın insan deneyimleri ve algıları üzerindeki derin etkisinin altını çizer.

Nitekim zamanın geçiciliği ve insanın varlığının sınırlılığı, Ayhan'ın şiirlerinde önemli bir tema olarak karşımıza çıkar. O, zamanın akıp giden doğası ve insan varoluşunun geçici özünün şiirsel ifadeleri aracılığıyla, Türk edebiyatında zamansallık ve insanlık durumu üzerine zengin bir düşünce dokusuna katkıda bulunur. Zaman ve geçicilik, Ayhan'ın *Hayat ve Hayal Müzesi* kitabındaki şiirlerin temel izleklerinden biridir. “Semiramis’in S’si”, “Ölüm Yorumu”, “Göz Cinayeti”, “Hileli Anılar Terazisi”, “Kısa Bir Düşte”, “Kalbim Şiirle Mühürlendi”, Soysuz Zaman”, “Düğüm”, “Uzak Zamana Övgü”, “Karışıklık Ayini”, başlıklı şiirleri bu minvalde kaleme alınmıştır. “Hileli Anılar Terazisi” başlıklı şiirinde,

yağmurun kıyısına yığılmış bulutlara
aralığa, kasımdan kaçan aralığa
masalların mutlu sonuna
bakarken
birdenbire fark eder insan:
gümüş bulaşmıştır
hileli anılar terazisine (T., 2022, s. 43).

Burada dikkat çeken kavramlar zamanı belirten ‘kasım’ ve ‘aralık’ aylarıdır. Şair, kasım ve aralık aylarını yan yana getirerek zamanın geçişini ve hayatın döngüsel doğasını sembolik olarak yakalıyor. Kasım’dan aralık ayına geçiş, bir yılın ilerleyişini ve varoluşun geçici özünü yansıtan zamansal bir değişimi ifade eder. Bir yılın masallar tadında akıp gitmesi, birdenbire geçmesi betimlenirken esasında zamanın da insan hayatındaki akışı ortaya konulmaya çalışılıyor. Zamanın akışı ve insanın geçici varlığı üzerine düşünürken, zamanın insan üzerindeki etkilerini ve yaşamın geçiciliğini vurgular. Şair, “Semiramis’in S’si” başlıklı şiirde zamanı işlerken “masal” kavramıyla birlikte kullanır. Bâki bunu bilinçli bir şekilde yapar. Çünkü felsefe ve masalın esasında birbirlerini tamamlayıcıları oldukları söylenebilir. Masallar, felsefi kavramları ve insanın derinliklerine ilişkin soruları müşahhas hikâyelerle ve imgelerle ifade ederek nakleder. Bu nedenle, her ikisi de insanın dünyayı ve kendisini anlama çabasında birbirini tamamlayıcı ve zenginleştirici bir rol oynar. Felsefe ve masallar arasındaki ilişki, varoluşsal soruların aydınlatılmasında ve insanın dünya ve benlik anlayışının zenginleştirilmesindeki tamamlayıcı rollere sahiptir.

Ayhan T.'nin şiirsel yolculuğu, eserlerinde de betimlendiği gibi, temel ontolojik sorgulamalara yönelir. Ancak Ayhan T., bu şiirlerde abstre/mürcerret bir ontoloji sistemi kullanmak yerine, varlığa ilişkin soruyu sorarken olgusal ve açımlayıcı bir çözümlemeyi tercih eder. Zaman temalı birçok şiirin kitabın içerisinde yer alması ve bunun farklı şekillerde terennüm edilmesi şairin engin hayal gücünün neticeleridir. Nitekim akıp geçen zaman, acısıyla tatlısıyla bizden alıp götürdükleri anıların dahi belleğimizde sabit kalmasına müsaade etmez. İçinde bulunulan andan geriye doğru döndüğünde bütün yaşanmışlıkların tortusu kalır. Çekilen acılar, yaşananların o anki sarsıntıları zamanla geçer; lakin yalnızca çekilen acılar, yaşanan sarsıntılar hafızalarda kalır. Kimi zaman geçmişte yaşanan menfi olaylar/durumlar süreç içerisinde müspet bir hatıraya dönüşür. Onun şiirlerinde zaman, hafıza ve insan deneyimlerinin tematik keşfi, zamansallığın sanatsal ifadelerdeki kalıcı öneminin altını çiziyor. Felsefi düşünceleri ve anlatı unsurlarını bir araya getiren şair, okuyucuları hayatın geçici doğası ve zamanın insan varlığı üzerindeki kalıcı etkisi üzerine düşünmeye davet eder. Ayhan T., çağrışım yapan dizeleriyle zamansallığın, belleğin ve insan ruhunun karmaşıklığı arasında gezinerek Türk şiirinin diyarlarında derin ve içe dönük bir yolculuk sunar.

Melankoli ve Hüzün

Sözlüklerde; aşırı hassas, duygusal ve kırılgan kimse anlamına gelen melankoli kavramı (TDK, 2005, s. 1364), Psikanalitik ekolde ilk olarak Sigmund Freud'un 1917 yılında yayınladığı ve en temel metinlerinden biri olarak kabul görülen "Yas ve Melankoli" (Trauer und Melancholie) isimli makalesinde geçmektedir, burada "*derin acılı bir yeis hali*" olarak açıklanmaktadır (Freud, 2018, s. 98). Thomas Browne ve Jeremy Taylor gibi önemli edebiyatçıların yanı sıra Platon ve Aristoteles gibi seçkin filozoflar da edebiyat ve felsefe alanında melankoli söylemine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Melankolinin sözlüklerde ve bilimsel çalışmalarda incelenmesi, disiplinleri aşan bir tema olarak süregelen geçerliliğine vurgu yapılmak istenir. Melankoliyle ilişkili olarak zaman ve hafızanın tasviri, zamansal deneyimler ve duygusal durumlar arasındaki karmaşık etkileşim ortaya konulur. Melankoli üzerine şiirsel ve felsefi düşüncelerde tasvir edildiği şekliyle zamanın geçişi, dokunaklı anıların ve duygusal kalıntıların zaman içinde seçici olarak dayanıklılığı vurgulanır. Ayrıca, geçmişteki olumsuz olayların olumlu

hatıralara dönüşmesi, melankoli bağlamında hafızanın ve duygusal işlemin dinamik doğasının altı çizilir.

Edebî eserlerde melankolinin felsefi tefekkür ve anlatı unsurlarıyla birleştirilmesi, varoluşsal soruları derinlemesine irdelemeye ve insan duygu ve deneyimlerinin anlaşılmasını derinleştirmeye yönelik bir çabayı yansıtır. Şairler ve filozoflar, melankolinin merceğinden insan duygularının, hafızanın ve zamansallığın karmaşıklığı arasında gezinerek insan ruhuna ve duygusal durumların bireysel deneyimler ve algılar üzerindeki kalıcı etkisine dair derin tasavvur sunarlar.

Osmanlı aydınlarının XIX. yüzyılda Batı felsefesiyle başlayan düşünsel serüvenleri, Tanzimat Dönemi edebiyatçılarından bilhassa Ahmet Mithat üzerinden *Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedidesi*, *Nevm ve Halat-ı Nevm* (Uyku ve Haller), *Voltaire, Paris'te otuz Bin Budist*, *Ben Neyim?* gibi felsefi minvalde kaleme alınan eserler üzerinden devam etmiştir. Toplumun aydınlanması için çabalayan edebiyatçılar, dönemin koşullarından dolayı 1896-1901 yılları arasında faaliyet gösteren edebi topluluklardan Servet-i Fünûn Dönemi yazar ve şairleri ferdiyetçi bir tavır sergilerler. Hakikatten kaçış ve hayale sığınma, Servet-i Fünûn Dönemi Türk edebiyatında sıklıkla karşılaşılan bireysel temalardandır. Servet-i Fünûn edebiyatının psikolojik arka planında yer alan 'marazilik' ve 'kaçış' temleri beraberinde melankolik yapıyı da ihtiva eder. “*Bu durum genel olarak yoğun bir sıkıntı, keder ve karamsarlıkla gün yüzüne çıkar.*” (Karabulut, 2015, s. 507). Türk edebiyatında Servet-i Fünûn Dönemiyle başlayan duyguların marazileşmesi (Ercilasun, 1996, s. 13), Ayhan'ın şiirlerinde sıklıkla karşılaşılan başat temalardandır. Servet-i Fünûn edebiyatında melankoli ve kaçış arasındaki etkileşim, sanatsal ifadelerde insan duyguları ve varoluşsal gerçeklikler üzerine daha geniş bir tefekkürü yansıtır. Melankoli ve kaçışın başa çıkma mekanizmaları olarak tasvir edilmesi, duygusal durumlar ile gerçekliği aşma arzusu arasındaki ilişkinin altını çizer. Ayhan, felsefi iç gözlem ve anlatı unsurlarını bir araya getirerek insan duygularının, hafızasının ve varoluşsal ikilemlerinin derinliklerinde gezinmekte, insan ruhuna ve duygusal deneyimlerin bireysel algılar ve sanatsal yaratımlar üzerindeki kalıcı etkisine dair fikirler ortaya koyar. Bu tematik zenginlik, melankoli ve kaçışın Servet-i Fünûn Dönemi Türk edebiyatı üzerindeki derin etkisinin altını çizerek,

okuyucuları insan duygularının karmaşıklığı ve varoluşun geçici doğası üzerine şiir dünyasında düşünmeye sevk eder.

Melankoli ve hüznü derinlemesine analiz eden Ayhan, bu duygular ile insan varoluşunun varoluşsal gerçekliği arasındaki ilişkiyi araştırır. “Korku Yalnızlığı”, “Cehenemmi”, “Yalnızlık Masum Değildir”, “Çılgılık”, “Virüs” başlıklı şiirleri bu minvalde değerlendirilebilir. “Gürültülü Gemi” şiirinde,

aşktan kaldı bu:

Yalnız bir gemi!

ıslanınca sallanamaz kâğıt mendiller,

dökülen hayatın parçaları

bitişir

bu ayrılıştta

gürültülü gemiye

gelmemiş demir atmak zamanı

öpüşmeler darmadağın

yalnızlığın geçilmez okyanusunda

gözyaşlarının tuzunda

işte gürültülü gemi

kimse memnun değil yerinden

gemiden başka

böyle çalkantılı okyanusunda

gözyaşlarının tuzunda ” (T., 2022, s. 16).

Bu şiirde tamamlanmamışlık duygusu hâkimdir. Tamamlanmamış nar-kıs kalmış duyguya ise kabullenememezlik egemendir. Bâki Ayhan T.'nin Şiirin hemen başında ilk mısra da “aşktan kaldı bu:/yalnız bir gemi!” mısraları şiiri anlamamız için bir ipucudur. Şiirdeki tamamlanmamışlık duygusu yaşanmış bir aşkın bitmesi ve yalnız kalmaktan kaynaklanmaktadır. Aşkla beraber gelişen hayaller ayrılıkla beraber yarım kalmış, şair yalnızlaşmıştır (Yetkin, 2013, s. 135). Şairin psikolojik arka planında yatan unsur hayattan memnuniyetsizliktir. Bir kaçış, sınımlanacak bir liman, edebiyatın hemen hemen bütün sanatçıları ‘karamsarlık’ konusunda bu tavrı ortaya koyarlar. Bu husus, onların günlük hayatının rutin akışında da kendini gösterir. Nitekim

Bâki Ayhan T., hayatında yaşanmış olan ana ve duruma ait ne varsa şiirine onu aksettirmeye çalışmıştır.

İmgeler ve Metaforlar

İnsan varoluşunun başlangıcından bu yana, bireyler varlığın doğasını kavrama ve rasyonelleştirme arayışına girmişlerdir. Thales, Anaksimenes ve Herakleitos gibi ilk düşünürler ateş, su, hava ve toprak metaforlarını kullanarak “varlık nedir?” temel sorusunu aydınlatmaya çalışmışlardır. Metaforun felsefi söylemde kullanımı yalnızca yaygın bir araç haline gelmekle kalmamış, aynı zamanda çeşitli felsefi akımların ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. En geniş anlamıyla metafor, dil içinde “imge”, “sembol” ve “mecaz” olarak gelişmiştir. T. S. Eliot, imgeyi “*bir kelimenin, bir imajın, bir durumun okuyucuda da aynı duyguları uyandıracak şekilde kullanılması*” (Eliot, 2007, s. xvi) olarak tanımlar. Nurullah Çetin de imgeyi “*okuyucunun zihninde oluşturulan, üretilen ve çizilen görüntü ve duygular*” olarak tarif eder (Çetin, 2011, s. 87).

Metaforik yapıların felsefi ve edebi bağlamlarda kullanımı, karmaşık fikirlerin aktarılması ve duygusal tepkilerin ortaya çıkarılması için bir araç işlevi görür. İmgelerin ve sembolizmin kullanımı yoluyla, şairler ve filozoflar insan deneyimini ve varoluşsal sorgulamaları ortaya koyarlar. Metafor ve felsefi tefekkür arasındaki etkileşim, varoluş, algı ve insanlık durumu hakkındaki derin soruları keşfetmek için yardımcı olur. Bâki Ayhan T.’nin *Hayat ve Hayaller Müzesi* kitabına bir bütün olarak bakıldığında onun imgeye önem veren ve imgeci bir şair olduğunu söyleyebiliriz. Ayhan T., şiirlerinde imgeleri ve metaforları kullanırken, genellikle felsefi düşünceleri ve derin duyguları ifade etmek için işler. Şair, dilin gücünü ve şiirin derinliğini kullanarak, okuyucuyu düşünmeye ve sorgulamaya yönlendirir. “İmge” şirinde,

görüntü
her şeydir
bir fincan düşüp kırılınca
pencere geçmişe
kapı geleceğe açılınca güzeldir
kumaşa terzi makası değil
vücut biçim verir
rüzgâr uçuşumu doldururken
umutsuz sesiyle

kesik bilekten akan kan

boşlukta şekillenir

...

görünmeyen

hiçtir (T., 2022, s. 255).

Montaigne'e, duyularımız kesin olmadığı için, onların ortaya koyduğu hiçbir şey de kesin olmadığını ifade eder (Montaigne, 1997, s. 300). Benzer şekilde Vilem Flusser'a göre görüntülerin anlamı ilk bakışta algılanabilir; lakin onların anlamları yüzeylerinde yatmaktadır (Flusser, 1991, s. 11). Dolayısıyla şiirde verilen görseller ilk bakışta algılanabilir; fakat algılanan/anlaşılan anlam yüzeyseldir. Şayet anlamın derinliklerine inmek istiyorsak, bakışımızı görüntü yüzeyinde odaklamamız ve soyut ebatları yeniden bir araya getirmemiz gerekecektir. Felsefi düzlemde bir bakış ortaya koyan Ayhan T., şiirin başında "*görüntü/her şeydir*" ve şiirin sonunda "*görünmeyen/hiçtir*" dizeleriyle aslında imgenin önemine vurgu yapma arzusundadır. "*kuşağa terzi makası değil/vücut biçim verir*" dizeleriyle de şiirin kendi formunu ortaya koyduğunu söyler. Şair, şiirde imgede görselliğin cazibesine kapılmıştır adeta. Şairin imgeleminde biçim kazanana şekiller, biçimler, nesneler, kırılmalar, dalgalanmalar ve boşluklar ışık ve gölgeler, kesitler, bakmayı, görmeyi ve algılamayı sağlayan edimlerdirler. Şairin, "fincan-kırılma, pencere-kapı, boş-dolu, geçmiş-gelecek, uçurum-umut tezatlıklarıyla süsleme/görüntü iştiağını beslediğini görürüz.

Sonuç

Şiir ve felsefe arasındaki ilişki derin bir sorgulama konusudur. Sanatsal bir ifade biçimi olarak şiir, genellikle varoluşsal sorulara ve evrensel temalara değinerek okuyucularda duygusal ve entelektüel düzeyde yankı uyandırır. Şiirsel eserlerde felsefi etkiler fark edilebilir, şiirin düşünsel yapılarını ve tematik temellerini şekillendirir. Şairler, soyut ve sembolik formları bilinçli bir şekilde kullanarak izleyicilerinde derin duygusal tepkiler uyandırır, insanlık durumu ve yaşamdaki anlam arayışı üzerine düşünmeyi sağlar. Şiire felsefi bir perspektiften yaklaşan okuyucular, şiirsel ifade ve felsefi düşünce arasındaki etkileşimi fark ederek varoluşun karmaşıklığı ve şiirin kapsadığı insan deneyimi üzerine derin yansımalar hakkında daha derin bir anlayış sunabilir.

Şiire emek veren, şiir üzerine düşünen, akademik anlamda da modern Türk şiiri üzerine çalışmaları bulunan Bâki Ayhan T., kaleme almış olduğu şiirleri ve düzyazılarıyla münakaşalara sebebiyet vermiştir. 2000 kuşağı olarak nitelendirilen dönemin en önemli şairlerinden Bâki Ayhan T. olgunlaşmış şiirler kaleme alarak imgeci bir şair olarak da hafızalarda yer edinmiştir. Baudelaire, Nietzsche, Heidegger ve Kant gibi felsefi düşünürlerden etkilenen şair, okurlarında derin duygusal tepkiler uyandırmak için soyut ve sembolik biçimler ve imgeler kullanır. İmgenin önemine yaptığı kasıtlı vurgu, imgenin kendisinin öneminin altını çizen dizelerinde açıkça ortaya koymuştur. Şekiller, formlar, nesneler ve çeşitli görsel unsurların titizlikle işlenmesiyle Ayhan T., okuyucularda hem duygusal hem de entelektüel düzeyde yankı uyandıran zengin bir şiirsel imge dokusu inşa etmiştir.

Türk şiir tarihinde kendine özgü bir yer edinmiş Bâki Asiltürk'ün Türk şiirine getirdiği yeni biçim denemeleri, “Soylu Yenilikçi Şiir” manifestosu, Türk şiiri ve çağdaşı şairler üzerine kaleme aldığı yazılarıyla dikkat çekicidir. Bâki Ayhan'ın şiirlerine felsefi bir bakış açısıyla yaklaşmak, onun derin düşünsel yapılarını ve evrensel temaları nasıl işlediğini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Okurlar, şairin dizelerini felsefi bir mercekle inceleyerek, onun insanlığın varoluşsal gerçekleri ve yaşamdaki anlam arayışı üzerine düşüncelerini daha derinlemesine anlayabilirler. Onun şiirleri, insanlık durumu ve varoluşun karmaşıklığı üzerine derin düşüncelere dalmak isteyenler için zengin bir tefekkür hazinesi işlevi görür.

Baki Asiltürk'ün şiirlerinde, varoluşçuluğun en önemli temalarından biri olan yalnızlık ve özgürlük ön plana çıkmaktadır. Varoluşçuluk, insanı evrende yalnız bir varlık olarak ele alır ve bu yalnızlık, hem özgürlüğün hem de sorumluluğun temel kaynağıdır. Asiltürk'ün “Korku Yalnızlığı” “Tersyüz Edilmiş Yaşam”, “Üzgün Hayat Kurgusu”, “Ölüm Yorumu” gibi şiirleri, varoluşçuluğun bireyin yalnızlık, anlam arayışı ve varoluşsal sorgulamalarına dair derin bir yansımasıdır. Şair, hayatın karmaşıklığını ve anlamını sorgularken, bireyin bu karmaşıklık içinde tek başına, derin bir içsel yolculuğa çıktığını vurgular. Onun şiirleri felsefi düşünceyi ve insanın varoluşsal sorunlarını ele alırken okuyucularına derinlemesine düşünme fırsatı sunar. Onun şiirlerini felsefi bir bakış açısıyla okumak, insanın varoluşsal gerçekliği ve evrensel sorunları anlama yolunda önemli bir adımdır. Baki Asiltürk'ün poetikası, varoluşçuluk felsefesinin temel öğeleriyle derin bir ilişki

içindedir. Şair, insanın varlıkla, ölümle, özgürlükle, sorumlulukla ve anlamla olan çatışmasını şiirlerinde derin bir biçimde işler. Bu bağlamda, onun şiiri, varoluşçuluğun insanın içsel dünyasını sorgulayan ve hayatın anlamını arayan bir bakış açısının izlerini taşır.

Klişeleşmiş ilhamdan ziyade şiirini hayattan damıtarak kristalize eden, hayatın damarlarından süzerek getiren ve kendi benliğinden hareketle modern bireyin duygu ve düşüncelerini önceleyen şair, yeni bir tarz ve üslupla yazdığı şiirlerinde modern bireyin duygularını, kaçış ve arayış içindeki ruh hâllerini farklı bir söylemle dile getirmiştir. Modern düzenin getirdikleri karşısında afallayan birey kendisi için bir kaçış yolu ararken ekseriyetle yalnız kalmış ve çocukluğuna/geçmiş zamana sığınmıştır. Bâki Ayhan T., duygusal açıdan yankı uyandıran eserler yaratmak için kişisel deneyimlerinden ve felsefi etkilerden ilham alarak şiire getirdiği yenilikçi yaklaşımla tanınır. Şiirde imge ve sembolizme yaptığı vurgu, okuyucularda derin duygusal tepkiler uyandırmaya yönelik kasıtlı bir niyeti yansıtmıştır.

Kaynaklar

- Altuner, İ. (2011). Descartes Felsefesinde Kuşkudan Bilgiye Geçiş ve Zihnin Kendini Kavrayışı. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 1(1), 97-112.
- Bakır, S. (2016). Bâki Ayhan T.'nin Şiiri, His ve Fikir Dünyası. *Türkiyat Mecmuası*, 26(2), 35-61.
- Bakır, S. (2022). Modern Türk Şiirinde 2000'li Yıllar: 2000'ler Şiiri. *Türk-bilgi*, 43, 187-216.
- Cevizci, A. (2005). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çetin, N. (2011). *Şiir Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Eliot, T. S. (2007). *Edebiyat Üzerine Düşünceler*. (S. Kantarcıoğlu, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Ercilasun, B. (1996). Edebiyatımızda Marazilik. Ö. Çobanoğlu ve M. Özarslan (Ed.), *Folklorist Prof. Dr. Umay Günay Armağanı* içinde. Ankara: Feryal Matbaacılık.
- Flusser, V. (1991). *Bir Fotoğraf Felsefesine Doğru*. (İ. Derman, Çev.). İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

- Freud, S. (2010). *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası*. (B. Büyükkal ve S. M. Tura, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, S. (2018). *Yas ve Melankoli*. (L. Uslu, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Hegel, G. W. F. (2004). *Mantık Bilimi*. İstanbul: İdea Yayınevi.
- Karabulut, M. (2015). Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in Şiirlerinde Melankoli. *Turkish Studies*, 10(2), 507-520.
- Montaigne. (1997). *Denemeler*. (S. Eyuboğlu, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sarioğlu, G. (2008). Tarih Felsefesi Alanında Bir İnceleme: Varoluş Felsefesi ve Tarih Anlayışı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 243-257.
- Sartre, J.-P. (1985). *Varoluşçuluk*. (A. Bezirci, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- T., B. A. (2022). *Hayat ve Hayal Müzesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yetkin, F. (2013). *Bâki Asiltürk (Bâki Ayhan T.) Üzerine Bir İnceleme*. Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Öz: Yeni Türk edebiyatında felsefe, ekseriyetle edebi eserlerin içinde dolaylı olarak yer alır. Yirminci yüzyılın başlarından itibaren, Tanzimat'ın resmi ilanı ile Türk edebiyatında modernleşme ve Batı etkisinin artmasıyla birlikte, felsefi düşüncelerin edebi türlerdeki izleri daha bariz bir hale bürünmüştür. Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türk edebiyatında Batı felsefesiyle tanışma ve etkileşim artmıştır. Özellikle Cumhuriyet dönemi yazarları, Batı felsefesinden türetilen tema ve kavramları edebi eserlerine sıklıkla dâhil etmişlerdir. Günümüzde de felsefi temalar ve düşünceler çağdaş Türk edebiyatında ele alınmaya devam etmektedir. Bu çalışma, şiirlerinde musikiden resme, sosyolojiden psikolojiye, tarihten edebiyata ve felsefeye kadar birçok disiplinden faydalanan günümüz şairlerinden Bâki Ayhan T.'nin Hayat ve Hayal Müzesi adlı eserinin felsefi bir analizini yapmayı amaçlamaktadır. Bâki Ayhan T.'nin insanın varoluşsal sorgulamalarına yer verdiği bu eseri zaman ve geçicilik, melankoli ve hüznün temalarının yanı sıra imge ve metaforlar bakımından incelenecektir. Çalışma, bu tematik unsurları inceleyerek, Bâki Ayhan T.'nin şiirsel ifadelerinde saklı olan felsefi temelleri ortaya çıkarmayı ve çağdaş Türk edebi söyleminde edebiyat ve felsefe arasındaki etkileşime ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bâki Ayhan T., felsefe, edebiyat, varoluş, Hayat ve Hayal Müzesi.

